

۰۹۱۲۷۵۸۱۹۷۵
۱۷۵۱۷۵۱۷۵
۱۷۵۱۷۵۱۷۵
۱۷۵۱۷۵۱۷۵
۱۷۵۱۷۵۱۷۵
۱۷۵۱۷۵۱۷۵
۱۷۵۱۷۵۱۷۵
۱۷۵۱۷۵۱۷۵
۱۷۵۱۷۵۱۷۵
۱۷۵۱۷۵۱۷۵

مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی
پایان نامه کارشناسی ارشد
رشته: علوم تربیتی

موضوع:

تحلیل معرفت شناختی اینترنت به مثابه‌ی فضای ریزوماتیک
و دلالت‌های آن در تعلیم و تربیت
(نقد چالش‌های آن از منظر تربیت دینی - اسلامی)

استاد راهنما:

دکتر سیدمهدی سجادی

استاد مشاور:

حجت الاسلام و المسلمین دکتر سیداحمد رهنمایی

نگارش:

محمد قاسم رجایی

زمستان ۱۳۹۰

چکیده:

پژوهش حاضر، به تحلیل معرفت‌شناختی اینترنت به مثابه‌ی فضای ریزوماتیک می‌پردازد تا از این رهگذر دلالت‌های آن را بر حوزه‌ی تعلیم و تربیت بررسی نماید. با توجه به این‌که فضای مجازی نمادی از تفکر افقی ریزومی (غیر درختی) با ویژگی‌هایی نظیر ارتباط و ناهمگنی، چندگانگی، گسست نادلالت‌گر، نقشه‌کشی و نقش برداری است، دلالت‌های تربیتی خاصی را در ارکان و مولفه‌های تعلیم و تربیت (مبانی، اهداف، برنامه‌درسی و روش‌ها) به دنبال دارد و تعلیم و تربیت دینی را که از الگوی معرفتی درختی و عمودی پیروی می‌کند، در حوزه‌های شناخت و باورها، احکام و ارزش‌ها، به چالش فرا می‌خواند؛ از این‌رو، در این تحقیق، با یک روش توصیفی - تحلیلی، نخست چالش‌ها و مدلولات تربیتی مزبور تحلیل و تبیین گردیده و سپس با یک رویکرد دینی - اسلامی، به نقد گرفته شده است و در نهایت با اذعان به این‌که پایه‌ریزی تعلیم و تربیت براساس الگوی فضای ریزوماتیک، بسیاری از مبانی، اصول و اهداف تعلیم و تربیت دینی را نادیده انگاشته و پیش‌فرض‌های هستی‌شناختی، معرفت‌شناختی، انسان‌شناختی و ارزش‌شناختی تربیت دینی را برنمی‌تابد، برای کاهش آسیب‌های فضای انعطاف‌پذیر ریزوماتیک از یک‌سو، و استفاده‌ی بهینه از فرصت‌های فراهم شده توسط این فناوری در حوزه تعلیم و تربیت، از سوی دیگر، راهکارهایی، ارائه گردیده است و در پایان برای تحقیق بیشتر پیرامون این موضوع، پیشنهادهای مطرح شده است.

کلید واژه‌ها: تعلیم و تربیت، تربیت دینی، اینترنت، تحلیل معرفت‌شناختی، ریزوم، فضای ریزوماتیک، نقد چالش‌ها.

فهرست مطالب
فصل اول: کلیات

۲	مقدمه
۳	بیان مسأله
۵	فضای ریزوماتیک
۷	ضرورت تحقیق
۷	پرسش‌های تحقیق
۷	روش انجام تحقیق
۸	روش و ابزار گردآوری اطلاعات
۸	محدودیت تحقیق
۸	مفهوم‌شناسی برخی واژه‌ها
۹	تعلیم و تربیت
۹	۱. تعلیم و تربیت در لغت
۱۰	۲. معنای اصطلاحی تعلیم و تربیت
۱۲	تربیت دینی (تعلیم و تربیت دینی)
۱۴	اینترنت
۱۴	ریزوم
۱۴	۱. ریزوم در لغت
۱۵	۲. ریزوم در اصطلاح
۱۶	فضای هموار و ناهموار
۱۷	فضای ریزوماتیک

فولدینگ	۱۷
تفاوت	۱۸
شدن	۱۸

فصل دوم: ادبیات پژوهش

مقدمه	۲۱
-------------	----

بخش اول: مبانی نظری پژوهش

۱. نظریه ابزاری یا ابزارانگاری	۲۱
۲. نظریه ذات گرایانه	۲۲
۳. نظریه اقتضا یا اقتضاگرایانه	۲۳
۱. دیدگاه مدرنیسم	۲۴
۲. دیدگاه انتقادی	۲۵
۳. دیدگاه پست مدرنیسم	۲۵

پیشینه‌ی اینترنت

اینترنت در ایران	۲۸
------------------------	----

تبیین فضای ریزوماتیک

الف) اصول حاکم بر ریزوم	۳۱
۱ و ۲. اصول ارتباط و ناهمگنی	۳۱
۳. اصل چندگانگی	۳۲
۴. اصل گسست نادالالت گر	۳۳
۵ و ۶. اصول نقشه کشی و نقش برگردانی	۳۴
ب) فضای ریزوماتیک	۳۵

اینترنت به مثابه‌ی فضای ریزوماتیک

۱ و ۲. اینترنت و اصول ارتباط و ناهمگنی	۳۸
۳. اینترنت و اصل چندگانگی	۴۱
۴. اینترنت و اصل گسست نادالالت گر	۴۳
۵ و ۶. اینترنت و اصول نقشه کشی و نقش برگردانی	۴۴

بخش دوم: پیشینه‌ی پژوهشی تحقیق

۴۶

فصل سوم: یافته‌های پژوهش

۵۲	دلالات‌های تربیتی نگاه فضای ریزوماتیک بر تعلیم و تربیت
۵۳	مقدمه
۵۳	تبارشناسی اندیشه دلوز
۵۵	الف. دلالت‌های نگاه فضای ریزوماتیک بر مبانی تعلیم و تربیت
۵۵	۱. تلقی تعلیم و تربیت از مقوله‌ی «شدن» نه از مقوله‌ی «بودن»
۵۸	۲. عدم تعمیم‌پذیری و جهان‌شمولی تعلیم و تربیت
۶۱	۳. حاکمیت اندیشه تکثرگرایی در تعلیم و تربیت ریزوماتیک
۶۴	۴. ضدیت تعلیم و تربیت ریزوماتیک با اقتدارگرایی و سلسله مراتب
۶۶	۵. یکسان‌انگاری دانش با اطلاعات در تعلیم و تربیت ریزوماتیک
۶۹	۶. نادالالت‌گری در تعلیم و تربیت ریزوماتیک
۷۰	ب. دلالت‌های نگاه فضای ریزوماتیک بر اهداف تعلیم و تربیت
۷۱	۱. تأکید بر اهداف فرایند محور
۷۳	۲. جهت‌مند نبودن هدف‌های تربیتی ریزوماتیک
۷۴	۳. انکار ارزش ذاتی دانش
۷۵	۴. تأکید بر ایجاد فضای دموکراتیک
۷۶	ج. دلالت‌های نگاه فضای ریزوماتیک بر برنامه درسی
۷۶	۱. تأکید بر برنامه درسی فلات‌گونه
۷۷	۲. برنامه‌درسی نمادی و کوچ‌گرایانه
۷۹	۳. برنامه‌درسی مولکولی
۸۰	۴. برنامه‌درسی بدون فضای سلسله مراتب
۸۱	د. دلالت‌های نگاه فضای ریزوماتیک بر روش‌های تعلیم و تربیت
۸۲	۱. روش یادگیری تعاملی و مشارکتی
۸۳	۲. ضدیت با الگوگرایی
۸۶	۳. مخالفت با روش تلقین

فصل چهارم: تبیین، تحلیل و نقد چالش‌های نگاه ریزوماتیک اینترنت برای تربیت دینی

۸۹	بخش اول: تبیین چالش‌های نگاه ریزوماتیک اینترنت برای تربیت دینی
۸۹	الف. چالش‌های نگاه ریزوماتیک برای تربیت دینی در حوزه شناخت و باورها
۹۰	۱. ضدیت فضای ریزوماتیک با تربیت جهت‌دار و هدف‌مند
۹۳	۲. نفی متافیزیک و فراروایت‌ها

۳. نفی علیت و سلسله مراتب	۹۶
۴. مطلق‌گریزی و حقیقت‌ستیزی فضای ریزوماتیک	۹۸
۵. نفی فطرت و بازنمایی	۹۹
۶. ضدیت با فهم مشترک و جهان‌شمولی آموزه‌های تربیت‌دینی	۱۰۴
۷. عقل‌ستیزی	۱۰۶
ب. چالش‌های نگاه ریزوماتیک برای تربیت دینی در حوزه ارزش‌ها	
۱. ضدیت با بنیان‌های ثابت و جهانی ارزش‌ها	۱۰۸
۲. نفی منطق دو ارزشی	۱۰۹
۳. ضدیت با الگوگرایی	۱۱۰
۳. ضدیت با الگوگرایی	۱۱۲
ج. چالش‌های نگاه ریزوماتیک برای تربیت دینی در حوزه احکام	
۱. ضدیت نگاه فضای ریزوماتیک با مقوله‌ی استنباط	۱۱۳
۲. ضدیت نگاه فضای ریزوماتیک با دایمی بودن احکام	۱۱۴
۳. ضدیت با شاخص‌های مجاز-ممنوع احکام	۱۱۵
۳. ضدیت با شاخص‌های مجاز-ممنوع احکام	۱۱۶
بخش دوم: تحلیل و نقد نگاه ریزوماتیک اینترنت از منظر تربیت دینی - اسلامی	
الف. چشم‌اندازی از الگوی درختی تعلیم و تربیت دینی	
۱۱۸	۱۱۸
ب. نقد فضای ریزوماتیک در یک نگاه عام	
۱. نگاه فرونگرانه و تک‌بعدی به معرفت	۱۲۰
۱. نادیده‌انگاشتن معرفت‌های غیرحسی	۱۲۰
۱. ۱. نادیده‌انگاشتن معرفت‌های غیرحسی	۱۲۰
۱. ۲. فروکاستن دانش در سطح اطلاعات	۱۲۷
۱. ۳. نادیده‌انگاشتن وجه درونی معرفت	۱۲۸
۱. ۴. نادیده‌انگاشتن وجه کشفی معرفت	۱۳۱
۲. ترویج نسبیّت‌گرایی	۱۳۳
۳. نقد کثرت‌گرایی در فضای ریزوماتیک	۱۳۴
۳. ۱. نقد‌گریزی	۱۳۴
۳. ۲. ایجاد سر‌درگمی	۱۳۵
۳. ۳. نادیده‌انگاشتن مشترکات	۱۳۵
۳. ۴. نقض کثرت در کثرت، با کثرت در وحدت	۱۳۶
ج. نقد نگاه فضای ریزوماتیک در حوزه‌های خاص تربیت دینی	
۱. نقد نگاه فضای ریزوماتیک در حوزه شناخت و باورها	۱۳۷
۱. ۱. نفی فراروایت‌ها سقوط در گرداب تردید	۱۳۷
۱. ۲. نقد هدف‌گریزی در فضای ریزوماتیک	۱۴۲
۱. ۳. نقد «شدن» در فضای ریزوماتیک	۱۴۳